

STI 26.11.2014

ESKATOLOGIA – PERUSUSKOA VAI ERIKOISUUKSIA?

Ammattitaitoinen yleisesikuntaupseeri näkee varsin nopeasti kentällä tai tiedustelukuvia tutkiessaan, onko jokin armeija tai sen osa asettunut puolustusasemiin vai hyökkäysryhmitykseen. Eräät huomattavat historioitsijat esittävät vakavissaan väitteen, että Operaatio Barbarossan alussa kesällä 1941 Neuvostoliiton puolustuksen hajoamista edesauttoi se, että Puna-armeija oli hyökkäysryhmityksessä sen sijaan, että se olisi valmistautunut vihollista kuluttavaan puolustukseen. Oliko Saksaan tunkeutuminen tavoitteena jo v. 1941? Läheltä katsoen eroa ei välttämättä huomaisi sotilaiden jokapäiväisen touhun keskellä. Kuten sanoin, sodankäynnin ammattilainen sen sijaan havaitsee pian esim. taisteluasemista ja kaluston sijoittelusta, kumpaan toiminnan lajiin hänen näkemänsä sotavoimat ovat valmistautumassa.

Kristillinen kirkko kristittyineen voi tässä maailmassamme näyttää samanlaiselta kuin kaikki muukin tässä maailmassa. Siinä kirkossa olevien kristittyjen joukoista kuuluu myös monenlaista puhetta, jossa mainitaan Jumala, Jeesus ja taivas. Tarkkasilmäinen ja -korvainen huomaa kuitenkin nopeasti todelliset asemat kuten tämän esitelmän alussa mainittu kuvitteellinen yleisesikuntaupseeri. On eroa siinä, että puhutaan Jumalasta tai että häneen oikeasti uskotaan. Tarkkakorvainen samoin nopeasti kuulee Jeesus-puheesta sen laadun: muistuttaako puhetapahtuman Jeesus Te Deum laudamus-hymnin tai Athanasioksen uskontunnustuksen Vapahtajaa vai Muumipappaa tai Nuuskamuikkusta? Elämänäntäavoista eli etiikasta havaitsee myös varsin pian, onko asianomainen kristitty elämässään valmistautumassa Karitsan verellä synneistä pestyjen Jumalan pyhien taivaalliseen kuoriin vai lihaansa hellivien, elähtäneiden hedonistien joukkoon päättymättömien juominkien ja orgioiden lomaristeilylle jonnekin, vaikka kukaan ei tiedä, minne.

Eskatologia ja etiikka

Kun puhumme eskatologiasta, on hyvä aloittaa niistä asioista ja piirteistä, joissa kristillisen uskon toivo elää, vaikuttaa, näkyy ja tuntuu tämän maailman turhuuden turuilla, vaikka sitä uskoa pyrittäisiinkin kätkemään kanssaihmisiltä. Kristityt tekevät uskonsa ohjaamina ja vaatimina tietynlaisia tekoja. Samoin he välttävät sitä vaikutuspiiriä maailmassa, jossa kuolemansynnit hallitsevat ja ohjaavat ihmisiä Jumalan sanassaan ilmoittamaa tahtoa vastaan. Kristillinen etiikka ja eskatologia kulkevat käsi kädessä. Saksalainen Christoph Münchow (1982) vertaa varhaisjuutalaisen apokalyptiikan tutkimuksensa lopuksi etiikan ja eskatologian yhteenkuuluvuutta Uuden Testamentin epistoloihin. Apostoliset kirjeet vahvistavat etiikan ja eskatologian läheisen yhteenkuuluvuuden ja rinnakkaiselon: Efesolaiskirjeessä tämä ja tuleva aika, aiooni (1:21), lunastuksen päivään sinetöiminen (4:30), Kristuksen ja Jumalan perintöosa ja Jumalan viha tottelemattomuuden lapsia kohtaan (5:5–6). Kerran vallinnut aika ja nykyinen aika ovat eri valtapiirejä. Kerran efesolaiset olivat ilman Kristusta ja Jumalaa mutta nyt he ovat Kristuksessa (2:12–13). Siksi heidän on otettava vaari siitä, miten he elävät ”Kristuksessa”: ”Katsokaa siis tarkoin, kuinka vaellatte: ei niinkuin tyhmit, vaan niinkuin viisaat” (5:15). He kaihtavat suruttoman maailman sopimatonta ilvehtimistä, haureuteen johdattavaa kevytmielisyyttä, juoppoutta ja sen synnyttämää rietasta mekastusta. He ovat Jumalalle alamaisia ja säätyensä mukaisesti myös alamaisia toinen toisellensa, koska he ovat ”Kristuksessa”: miehet Kristukselle, vaimot miehilleen. Ennen he elivät toisin koska olivat ”pimeys”, mutta nyt he ovat ”valkeus” (Ef. 5:3–33). *”Ja kaikki, minkä teette sanalla tai työllä, kaikki tehkää Herran Jeesuksen nimessä, kiittäen Isää Jumalaa hänen kauttansa”* (Kol. 3:21). Edellä lyhyesti kuvattu eskatologian ja etiikan rinnakkaisuus vie omalta osaltaan pohjan siltä yleiseltä kantilaiselta järki-etiikalta, joka Kymmenestä käskystä irrotettuna kulkee kirkossa nykyään Kultaisen säännön kristillisen etiikan nimellä. Kristillinen etiikka on Jumalan konkreettinen tahto luotujensa elämässä, ei pelkkiä ihanteita, aikeita ja periaatteita. Se ei ole ihmislähtöistä omien ratkaisujensa varassa pingottavien pinkojen moralismia vaan Pyhän Hengen

väkevästi vaikuttamaa uutta elämää, tulevan maailmanajan elämää jo nyt meidän keskellämme kristillisessä seurakunnassa. Tulevan maailmanajan läsnäolo luo tulevan maailmanajan elämän ja etiikan synnin maailmassa. Se elämä saa ruokansa ja vahvistuu Jeesuksen Kristuksen todellisesta läsnäolosta seurakuntansa keskellä ”maranata”-rukouksen täyttymyksessä Pyhässä alttarin sakramentissa: ” *Sillä niin usein kuin te syötte tätä leipää ja juotte tämän maljan, te julistatte Herran kuolemaa, siihen asti kuin hän tulee*” (1. Kor. 11:26). Herra Jeesus on ja hän tulee. Eskatologia tällä tavoin ymmärrettynä elää oikeassa, tavallisessa peruskokossa. Se ei ole poikkeuslaji erityisen harjaantuneille kuntoilijoille ja urheilijoille kuten triathlon, laskettelu tai lainelautailu. ”Etiikassaan” (1940–1943) Dietrich Bonhoeffer (1906–1945) kirjoittaa kuuluisan luvun ”Viimeisistä ja viimeistä edellisistä asioista”: ”*Kaiken kristillisen elämän alkuperä ja olemus on suljettuna siihen tapahtumaan, jota Uskonpuhdistus on kutsunut syntisen vanhurskauttamiseksi yksin armosta. Meille antaa opetuksen kristillisestä elämästä se, mitä ihminen on tässä tapahtumassa, ei se, mitä ihminen on itsessään.*” Kristittyjen eskatologinen elämä suuntautuu ja toteutuu koko ajan viimeisten, lopullisten mukaan toisin kuin nykyhetken maailmassa, missä enemmistö elää ja vaeltaa pelkästään viimeistä edellisissä. Niissä uuden uutukaisuus on ratkaiseva, ei se, mikä on minkin vanhemman tai uudemman asian ja opetuksen totuuspitoisuus.

Eskatologia ja apokalyptiikka

Yli kahden vuosisadan ajan J.S. Semleristä (+ 1791) ja J.G. Eichhornista (+ 1827) lähtien on elämän ja maailman loppuun liittyvissä opetuksissa tehty ero eskatologian ja apokalyptiikan, ilmestyskirjallisuuden välillä. 1800-luvulla G.C.F. (+ 1855) Lücke vahvisti 1800-luvulla tätä kahtiajakoa niin, että häntä on usein pidetty mainitun kahtiajaon isänä. Eskatologialla silloin tarkoitetaan yleistä tietoisuutta ja oppia ihmiselämää ja maailmaa kohtaavasta Jumalan tuomiosta. Apokalyptiikalla on puolestaan tarkoitettu opetusta, joka menee loppuun liittyvien tapahtumien yksityiskohtiin. Esimerkkinä voi mainita Matteuksella, Markuksella ja Luukkaalla tavattava Jeesuksen opetuspuhe Öljymäellä Jerusalemin hävityksellä alkavasta lopun ajasta. Koska Matteus 24, Markus 13 ja Luukas 21:5–33 sisältävät yleisen lopun opetuksen kanssa runsaasti yksityiskohtia, oppineet ovat puhuneet ”synoptisesta apokalypsista”. Nimitys on luonnollisesti saatu Johanneksen Ilmestyksestä. Yleinen ja vain se on ollut eskatologiaa, erityinen apokalyptiikkaa. Apokalyptiikassa aika ja sen vaiheet on nähty käsitteen rakennusosina, kun taas eskatologia on enempi ollut ajatonta tietoisuuden tilaa vailla kaikkea ontittisuutta. Omissa tutkimuksissani mainittu Karl Barthin ja Paul Althausinkin kannattama jako näkyi minulle keinotekoiselta. Yleistä kun ei voi olla ilman sen erityistä luonteenomaista sisältöä. Tällainen kahtiajako on perustelujensa puolesta ollut hyvin ylimalkainen, enempi filosofinen kuin tekstien mukainen. Silti näin epämääräisesti perustellusta jaosta on oltu valmiit tekemään pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Eskatologian ja apokalyptiikan jako on kätevästi palvellut Raamatun tekstin ohittamista osittain tai kokonaan. Tekstin tulosten sijasta tutut länsieurooppalaiset ideat ovat äänessä ja hallitsevat.

Luterilaisuuden rakenne

Kuitenkin luterilaisuuden rakenne vaatii nimenomaan Raamatun tekstin joka asiaan. Mistä ”sola Scriptura” poistuu, sinne astuvat ihmisajatukset hallitsemaan.

Luterilaisuudessa kaikessa on lähdeittävä Raamatun sanasta. Se ei ole luterilainen erikoisuus vaan varhaisen kirkon opin muodostamisen tapa, joka oli saatu Kristuksen apostoleilta.

”Sola Scriptura” antaa Kristuksen. Raamatun sana lahjoittaa meille kristologian.

Kristologian hedelmä on oppi uskonvanhurskaudesta.

Uskonvanhurskauden paikka on kirkko, eli vanhurskauttamisoppi antaa ekklesiologian. Pyhien yhteisö perii Jumalan lupaukset. Ne eivät ole yksityisen uskonnollisuuden aarteita. Ne ovat koko maailman oikein uskovien pyhien omaisuutta.

Kun kysytään, mikä on kirkon tulevaisuus, vastauksen antaa Raamatun eskatologia.

Tällä tavoin kuvatun luterilaisuuden elimellisen rakenteen me saamme Raamatusta, joka myös täyttää jokaisen kohdan sanallansa: kristologian, vanhurskauttamisopin, ekklesiologian eli kirkko-opin sekä eskatologian.

Matteuksen, Markuksen ja Luukkaan katekismus

Kuten hyvin tiedämme, ns. synoptikkojen evankeliumin rakenne on erilainen kuin Logos-hymnillä alkava Johanneksen evankeliumi. Synoptikot, nimenomaan Matteus ja Markus, ovat kirjoittaneet evankeliumikirjansa katekeettisen mallin mukaan. Luukas on tietoisesti koonnut Jeesuksen sukulaispiiristä lisää historiallista tietoa siitä, ”kuinka kaikki oikein tapahtui”. Oikea Jeesus-traditio oli tällä tavoin talletettu apostolien jälkeisille kristilliselle sukupolville aina viimeisen ajan loppuun ja Jumalan sanojen täyttymiseen.

	Matteus	Markus	Luukas
Syntymä ja lapsuus	1 – 2	-	1 – 2
Jeesuksen toiminta Galileassa	3 – 18	1 – 9	3 – 10
Matka Jerusalemiin	19 – 20	10	10 – 18
Viimeinen viikko	21 – 25	11 – 13	19 – 21
Kärsimys, risti ja ylösnousemus	26 – 28	14 – 16	22 – 24

(Claus Westermann + 2000, 1962)

Yllä olevassa kaavamaisesta ryhmittelystä huomaamme sen, että Jeesuksen opetus lopun tuntomerkeistä ja toteutumisesta hänen julkisen toimintansa ja ristin tapahtumien ratkaisevassa saranakohdassa. Jeesuksen On huomattava, että eskatologia ei vasta tässä saranakohdassa astu esiin. Koko Jeesuksen toiminta ja kaikki opetus on ollut eskatologista, kun maailmanajoista, aioaneista viimeinen, koittaa. Eskatologinen opetus vain tiivistyy tässä kohdassa ja toimii johdattajana ristin ihmeeseen. Kaikki palvelee varhaisen kirkon kasteopetusta, missä Jeesuksen ja apostolien tradition (”paradosis”) sai kiinteän, aikakausia kestävän muotonsa.

Tässä synoptikkojen katekismuksen eskatologisessa opetuksessa on ehto ja käännekohta. Ehto on se, että evankeliumi saarnataan kaikessa maailmassa kaikille kansoille. Ennen sitä loppua ei tule. Kun se on tehty, Jumala sallii suuren käännekohtan tulla. Se on Antikristus eli ”hävityksen kauhistus” tai 2 Tess. 2:n mukaisesti ”laittomuuden ihminen”, jonka valtaan maailman kansat lyhyeksi aikaa annetaan. Hänen tulemisellaan alkavat Jumalan lopulliset tuomioitoimet, jotka täytyvät Kristuksen tuomioistuimen edessä.

Helluntai ja lopun ajan alkaminen

Keskustelussa Jeesuksen toisesta tulemisesta on paljon painomustetta vuodatettu eri asioihin, jotka osoittaisivat, että Jeesus oli erehtynyt, kun hän opetti, että täyttymys tapahtuisi pian. Tosiasiat ovat kuitenkin toisenlaiset. Jeesuksen ennustama lopun ajan alkaminen todella tapahtui sen sukupolven aikana, joka näki Jeesuksen ja kuuli häntä. Saman sukupolven aikana koettiin kaksi valtavaa viimeisen ajan alkamisen merkkiä. Niistä ensimmäinen oli profeetta Joelin ja Hesekielin VT:ssa ennustama Pyhän Hengen vuodattaminen ”kaiken lihan päälle”. On erikoista, että Helluntaista ja Pyhän Hengen saamisesta ei yleensä

puhua pukahdeta, kun kiistellään, erehtyikö Jeesus mahdollisesti vai ei. Tosiasia kuitenkin on, että lupaus Pyhän Hengen vuodattamisesta kristillisen seurakunnan päälle ja lahjaksi kaikille uskoville toteutui juuri niin, kuin Jeesus oli luvannut. On puhuttelevaa lukea Eusebioksen kirkkohistoriasta siitä, miten tietoisesti ja voimakkaana Pyhän Hengen toiminta koettiin varhaisessa kirkossa, aivan erityisesti kristittyjen vainoissa mutta muutenkin.

Toinen suuri merkki oli Jerusalemin temppelin lopullinen hävitys ja temppelivuoren lukitseminen, ensin Rooman sotavoimalla, myöhemmin islamin pyhimpien moskeijojen munalukoilla. ”Jumalan temppeli” sanan varsinaisessa merkityksessä lukuun ottamatta viittauksia temppelin historiaan, on vain ja ainoastaan kristillinen seurakunta, Kristuksen ruumis eli pyhä, apostolinen kirkko.

Muita eskatologisia kohtia

Apostolin pareneettisia korjausopetuksia: 1. Tess. 4:13–18 toivo ja lohdutus kuolemaa vastaan, 5:1–11: kehotus spekulatioiden sijasta kristilliseen vaellukseen valppaassa uskossa. 2. Tess. 2: Herran päivä tulee vasta, kun Antikristus ilmestyy. Room. 9–11: Israel ja kirkko. 1. Kor. 15: Ruumiin ylösnousemus ja Kristuksen nykyinen hallinta Ps. 110 profetian mukaisesti kuten myös Hepr. 2:8.

Johanneksen Ilmestys

Matteuksen, Markuksen ja Luukkaan eskatologinen katekismusosa on tietyllä tavalla litteä, lyhytkestoisen näköinen kuin kauko-objektiivilla otettu valokuva. Tämä ”litteä” kuva on johtanut monia miettimään, erehtyikö Jeesus lupaamaan liikoja, kun hän toistuvasti lupasi: ”Minä tulen pian.” Siksi Johanneksen Ilmestys on tärkeä täydentäjä, joka vetää ”litteän” kuvan oikeaan muotoonsa syväluotteiseksi kuvaksi. Se on oiva esimerkki siitä, miten varhaisessa kirkossa luettiin VT:a kristologisesti. Sen toistuvat vitsaussarjat kertovat, että aikaa kuluu, ennen kuin kaikki on täyttynyt. Käännepaikka on sama kuin synoptikoilla: kun Jumalan sanan todistus on saavuttanut päätöksensä, Antikristus nousee hallitsemaan maailmaa lyhyeksi aikaa, kokoaa Jumalan sanan hyljänneet ympärilleen kuin mehiläiskuningatar, joka sitten 2. Tess. 2:n mukaisesti johdattaa väkevästi eksytetyt kadotukseen, koska he eivät ottaneet rakkautta totuuteen. Johanneksen Ilmestys toistaa viimeistä aikaa hallitsevaa Jumalan tahdon perustetta: kaikkien profeettojen kautta puhuttujen Jumalan sanojen on käytävä toteen. Jeesus ei siis erehtynyt, vaan aivan kaikkien Jumalan sanojen on ensin toteuduttava.

Kysymys Jeesuksen toisen tulemisen viipymisen kriisistä – totta vai ei?

Historiallis-kriittisessä tutkimuksessa on turvaututtu paljon hypoteesiin, että Jeesuksen toisen tulemuksen viipyminen olisi aiheuttanut vakavan kriisin varhaisimmassa kirkossa siihen mittaani, että se olisi selittelyjen lomasta luettavissa jopa UT:sta. Tämän kriisin tieteellinen nimi saksaksi on ”Parusieverzögerung”. Varhaiskristillisten tekstien tutkimus ei kuitenkaan millään tavoin tue tätä kriisihypoteesia. Päinvastoin tapahtui. Maailmankuulu kristillisen oppitradition tutkija Jaroslav J. Pelikan (1923–2006) kirjoittaa viisiosaisen oppihistoriansa ensimmäisessä osassa (”The Christian Tradition. A History of the Development of Doctrine. The Emergence of Catholic Tradition 100–600, 1971) siitä, miten tällaista kriisiä ei historiallisista lähteistä löydy. Sen sijaan varhainen kirkko hakkasi ekumeenisten tunnustusten kiveen pysyvästi UT:n eskatologian Kristuksen toisesta tulemukselta ja hänen iankaikkiselta valtakunnastaan, maailman tuomiosta, iankaikkiselta autuudelta ja kadotuksesta.

Lopuksi

Emme ole siis erikoisuuksia tavoittelemassa. Kaikki on UT:n apostolisessa perususkossa. Mutta miten erikoislaatuinen onkaan tämä tavallinen perususko: ”Mitä silmä ei ole nähnyt eikä korva kuullut, mikä ei ole ihmisen sydämeen noussut ja minkä Jumala on valmistanut niille, jotka häntä rakastavat” (1. Kor. 2:9)